

تحقیق در مورد کتاب اندوخته خداوند

محمدعلی نجفی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

چکیده ۴

مقدمه ۵

فصل اول: معرفی نویسنده / ۷

آیه الله حاج شیخ هادی نجفی رحمته الله علیه کیست؟ ۸

ولادت ۸

تحصیلات ۸

بازگشت به اصفهان ۱۰

تألیفات مطبوعه ۱۱

فصل دوم: معرفی کتاب / ۱۲

علل نگارش ۱۳

منابع علمی نویسنده ۱۳

موضوع کتاب ۱۳

انگیزه ۱۳

جامعیت معارف ۱۳

کتاب نوشته‌ی علمی است یا عوام‌پسند ۱۴

پژوهش کلی ۱۴

چهل حدیث ۱۴

ایده نویسنده به‌طور کلی در کتاب ۱۴

پیش‌فرض‌های آشکار و پنهانی نویسنده ۱۴

سازمان‌دهی مطلب ۱۵

چهل حدیث نویسی ۱۵

تقسیم‌بندی کتاب ۱۶

کلام آخر ۱۷

چکیده

صفحاتی که پیش روی شماست گزارشی است اجمالی در مورد کتاب شریف «اندوخته خداوند (چهل حدیث درباره‌ی عدالت‌گستر جهان)» و زندگی سراسر افتخار نویسنده‌ی آن بزرگ‌استاد حوزه علمیه اصفهان حضرت آیه‌الله حاج شیخ هادی نجفی «مَظَلَّة».

واژگان کلیدی: شیخ هادی نجفی، چهل حدیث، اصفهان، قم، اندوخته خداوند

الحمد لله الذي من علينا بمحمد نبيه ﷺ دون الامم الماضية و القرون السالفة.

السلام على المهدي الذي يملأ الأرض قسطاً وعدلاً.

ولعن دائم على أعدائهم أجمعين إلى يوم الدين.

در احادیث اسلامی «حفظِ چهل حدیث» بسیار موردِ ترغیب و ستایش قرار گرفته است.

از نبی اکرم ﷺ روایت شده است که فرمودند: «مَنْ حَفِظَ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا وَكُنْتُ لَهُ شَافِعًا وَشَهِيدًا»^۱ (یعنی: هر که از برای امت من، چهل حدیث از امور دین امت را حفظ کند، خداوند در روز رستاخیز او را فقیه [= دین شناس] برانگیزد و من او را شفاعتگر و گواه باشم).

به هر روی، حدیث مشهور «حفظ چهل حدیث»، سنت نگارشی ویژه‌ای پدید آورد و عالمان بزرگی از شیعه و سنی به نگارش کتاب‌هایی مشتمل بر چهل حدیث روی آوردند که گاه فقط بر نصوص احادیث چهل‌گانه اشتمال داشت و گاه شرح و توضیح و حتی ترجمه‌ی احادیث را نیز در بر می‌گرفت. این کتاب‌ها را در زبان عربی غالباً «کتاب الأربعین» یا «الأربعون حدیثاً» خوانده‌اند و در فارسی «چهل حدیث» و «اربعین».

قدیمی‌ترین چهل حدیث‌هایی که می‌شناسیم علی‌الظاهر در نیمه نخست سده‌ی سوم هجری (هم‌زمان با تدوین حدیث‌نامه‌های شش‌گانه اهل سنت موسوم به «صاحح سنه»^۲) پدید آمده‌اند: یکی به تدوین احمد بن حرب نیشابوری (درگذشته به ۲۳۴هـ.ق) که از تفات محدثان خراسان به‌شمار می‌رفته؛ و...^۳

پسان‌تر چهل حدیث‌نویسی متداول‌تر شد و چهل حدیث‌هایی در موضوعات گوناگون به قلم آمد، تا جایی که شمار چهل حدیث‌ها در سده‌ی ششم از چهل کتاب می‌گذرد. در تألیفات احمد بن عبدوس بن کامل سلمی سراج بغدادی (درگذشته به ۲۹۳هـ.ق) به کتاب «أربعین من مسانید المشایخ العشرين من الأصحاب الأربعین من

۱. منیة المرید، تحقیق المختاری، ص ۳۷۱.

۲. درباره حرف «علی» در عبارت «مَنْ حَفِظَ عَلِيَّ أُمَّتِي...» آراء مختلفی طرح گردیده (نگر: مرآة العقول، ج ۱، ص ۱۶۶). ترجمه‌ی ما بنا بر آنست که «علی» به معنای لام جرّ باشد «أی: حَفِظَ لِأَجْلِهِمْ».

۳. این که گفتیم: «موسوم به صحاح سنه»، از آنجاست که شیعیان - و حتی بسیاری از عالمان اهل تسنن - به «صحیح» بودن جمیع احادیث شش‌گانه مذكور قائل نیستند؛ لذا اطلاق لفظ «صحیح» را بر این کتاب‌ها روا نمی‌دانیم؛ مبدا که مایه‌ی اشتباه شود و نوعی خستوئی تلقی گردد!

۴. نگر: تاریخ حدیث، کاظم مدیرشانه‌چی، ص ۱۸۷.

درباره‌ی این دو محدث خراسانی، نگر: شذرات الذهب ابن العماد، ط. دارالکتب العلمیة، ج ۲، ص ۸۰ و ۱۰۰.

در نگارش‌های دانشور بزرگ شیعی، منتجب‌الدین بن بابویه (در گذشته به سال ۵۸۵هـ.ق)، کتابی به نام «الآربعون حدیثاً من الأربعین عن الأربعین فی فضائل امیرالمؤمنین (علیه السلام)» هست که نشان می‌دهد چهل حدیث نویسی وارد مراحل فنی شده و چهل حدیث در موضوع خاص^۶ (در اینجا: فضائل امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)) به نقل از چهل تن از مشایخ حدیث در یک کتاب گرد آمده.^۶

در میان چهل حدیث‌هایی که عالمان بزرگ شیعه نوشته‌اند، چهل حدیث‌های شهید اوّل و علامه مجلسی و شیخ بهاء‌الدین محمد عاملی و ابن زهره حلبی رضوان الله علیهم اجمعین اشتهار و تداول بیشتری داشته است.

شمار کتاب‌های چهل حدیث تألیف شده در تمدن اسلامی را تا «هزار» گفته‌اند و این باتوجه به روایی سنت چهل حدیث‌نگاری و کثرت کتاب‌های مفقود و یا همچنان ناشناخته‌ی مسلمانان قابل استبعاد نیست. آنچه از چهل حدیث‌ها در کتابخانه‌ها هست و در فهرس و مؤلفات یاد شده، شاید به سصد برسد. تنها حدود صد چهل حدیث در «کشف الظنون» و ذیل آن و صد چهل حدیث در «الذریعه» یاد شده است.^۷

بسیاری از چهل حدیث‌نگاران مسلمان، موضوع خاصی را برای گردآوردن احادیث چهل‌گانه مدنظر قرار داده‌اند؛ موضوعاتی چون فضائل و مناقب اهل بیت پیامبر علیه و علیهم السلام (به‌طور عام)، فضائل و مناقب امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) (به‌طور خاص)، اصول دین، جهاد، زهد، پاره‌ای از فروع عبادات و معاملات، و...^۸. مهدویت نیز یکی از موضوع‌هایی بود که چهل حدیث‌نگاران، از شیعه و سنی، بدان پرداختند.

مجموعه‌ای که ملاحظه می‌فرمایید تلاشی است بسیار اندک در زمینه معرفی اجمالی و مختصر این کتاب شریف «اندوخته خداوند (چهل حدیث درباره‌ی عدالت‌گستر جهان)» و نویسنده آن.

امید است که مورد رضایت قطب دایره امکان قرار بگیرد و تذکری باشد برای معرفت بیش از پیش آن حضرت.

ومن الله التوفیق و علیه التکلان

۵. نگر: تاریخ حدیث، مدیرشانه‌چی، ص ۱۸۷ و ۱۸۸.

۶. نگر: تاریخ حدیث، مدیرشانه‌چی، ص ۱۸۸.

۷. نگر: بیست مقاله، استادی، ص ۸۹.

۸. نگر: مجله‌ی علوم حدیث: ش ۱۸، ص ۱۵۹ (از مقاله‌ی اربعینات در فضائل امیرمؤمنان (علیه السلام) به قلم ع. باقری بیدهدنی).

فصل اول: معرفی نویسنده

آیه الله نجفی کیست؟
ولادت
تحصیلات
تألیفات مطبوعه

آیه الله حاج شیخ هادی نجفی رحمته الله علیه کیست؟

ولادت

در طلوع فجر پنجشنبه نهم شعبان المعظم ۱۳۸۳ ق برابر با ۵ دی ماه ۱۳۴۲ ش برابر ۲۶ دسامبر ۱۹۶۳ م که مصادف با ایام ولادت امام زمان عجل الله تعالی فرجه و بر حسب اتفاق مصادف با ولادت عیسی مسیح علیه السلام بود، در شهر اصفهان به دنیا آمد.

تحصیلات

در خرداد سال ۱۳۶۰ ش در دبیرستان هراتی شهر اصفهان و در رشته ریاضی و فیزیک دیپلم گرفت. و از چند سال قبل تحصیل در حوزه علمیه اصفهان را شروع کرد و تا سال ۱۳۶۴ در حوزه علمیه اصفهان اشتغال به دروس مقدمات و سطوح اولیه داشت. مقدمات را در مدرسه ملاً عبدالله شروع کرد و پس از آن به مدرسه ذوالفقار رفت و از اساتید اصفهان او می توان آقایان ذیل را نام برد:

۱- جدش حاج شیخ مجدالدین (مجدالعلماء) نجفی رحمته الله علیه، در نزد وی قسمتی از «المختصر النافع» محقق حلی و «شرح باب حادی عشر» فاضل مقداد و قسمت اعتقادات «المحجة البيضاء» فیض کاشانی را خواند. و در نزد آقایان:

۲- حاج سید مجتبی میرمحمدصادقی رحمته الله علیه متوفی عید غدیر ۱۴۱۹ ق و مدفون در امامزاده نرمی دولت آباد اصفهان.

۳- حاج سید حسن فقیه امامی رحمته الله علیه (۱۳۵۳-۱۴۳۲ ق) مدفون در امامزاده ابوالعباس خوراسگان اصفهان.

۴- حاج سید حسن مهاجر آدرمنابادی رحمته الله علیه (مولود ۱۳۰۸ ش).

قسمت های مختلف «شرح لمعه» را خواند.

و قسمتی از «شرح منظومه» حاجی سبزواری در حکمت را در اصفهان نزد:

۵- حاج سید احمد فقیه امامی رحمته الله علیه (متوفی ۱۴۱۴).

خواند.

در محرم الحرام ۱۴۰۶ ق برابر ۱۳۶۴ ش به حوزه علمیه قم مهاجرت کرده و قسمتی از «شرح لمعه» را که باقی مانده بود بر آقایان:

۶- حاج شیخ قدرت الله وجدانی فخر رحمته الله علیه.

۷- شیخ علی پناه اشتهدادی رحمته الله علیه.

خواند.

پس از آن کتاب «فرائد الاصول» (رسائل) شیخ اعظم انصاری را بر:

۸- حاج شیخ مصطفی اعتمادی رحمته الله

حاضر شد.

و «مکاسب» را از محضر آقایان:

۹- حاج شیخ محسن دوزدوزانی رحمته الله

۱۰- و حاج شیخ احمد پایانی اردبیلی رحمته الله

استفاده کرد.

«کفایة الاصول» را از محضر:

۱۱- حاج شیخ محمدتقی ستوده اراکی رحمته الله

بهره برد.

البته در این مدت «مقدمه قوانین الاصول» میرزای قمی و «مطوّل» تفتازانی را در نزد:

۱۲- حاج شیخ رحمت الله فشارکی رحمته الله (۱۳۴۸-۱۴۳۵ق)

خواند.

همان گونه که قسمت بدیع «مطوّل» و باب اول «مغنی» و «معالم الاصول» را از:

۱۳- حاج شیخ محمدعلی مدرّس افغانی رحمته الله

بهره برد.

و همچنین قسمت عمده‌ای از «منظومه حکمت» حاجی سبزواری را از:

۱۴- حاج شیخ یحیی انصاری شیرازی رحمته الله

استفاده کرد.

و همان طور که دروس عقائد و «نهاية الحكمة» را از محضر:

۱۵- حاج شیخ محمدتقی مصباح یزدی رحمته الله

بهره برد.

پس از آن، از سال ۱۴۰۸ق به دروس خارج فقه و اصول اساتید بزرگش حاضر شد:

۱۶- آية الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی رحمته الله

به مدت ۱۴ سال در فقه و اصول بهره برد و در درس خصوصی منزل ایشان نیز شرکت می‌کرد.

و همچنین یک دوره اصول نیز در خدمت:

۱۷- آية الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی رحمته الله

در مدت ۱۰ سال خواند.

و همچنین ۴ سال در درس اصول:

۱۸- آیه الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی رحمته الله علیه

حاضر شد.

همان طور که در این مدت ۲ دوره علم رجال را از محضر:

۱۹- آیه الله حاج سید موسی شبیری زنجانی رحمته الله علیه

۲۰- و آیه الله حاج شیخ جعفر سبحانی رحمته الله علیه

استفاده کرد.

بازگشت به اصفهان

در روز وفات پدرش (آیه الله حاج شیخ مهدی غیاث الدین نجفی رحمته الله علیه) ۲۳ ماه صفر ۱۴۲۲ ق برابر با ۲۷ اردیبهشت ۱۳۸۰ ش به اصفهان بازگشت و بنا بر اصرار مردم این شهر مجبور به اقامت در آن و امامت در دو مسجد موروثی (مسجد نوبازار و مسجد جامع عباسی) گردید.

و به درخواست برخی از فضلاء و علماء از ماه شوال المکرم ۱۴۲۲ ق تدریس خارج فقه و اصول را در مدرسه صدر بازار اصفهان شروع کرد، که همچنان به اذن الله تعالی و توفیقه ادامه دارد.

و چند سالی است درس فقه روز چهارشنبه به کتاب قضاء اختصاص دارد.

همچنین یک دوره قواعد کلی علم رجال را نیز در طی بیش از دو سال فقط در روزهای چهارشنبه تدریس کرد.

همان گونه که در دو روز سه شنبه و چهارشنبه به جای اصول تفسیر قرآن می گوید.

و در هفته دو روز نیز تدریس عقائد حقه امامیه را بر عهده دارد.

تالیفات مطبوعه

تاکنون مجلداتی از وی به چاپ رسیده است که عبارتند از:

۱- موسوعة أحاديث أهل البيت عليهم السلام، ۱۲ جلد، که تاکنون سه مرتبه در بیروت چاپ شده است.

۲- الآراء الفقهية - قسم المكاسب المحرمة والبيع، ۷ جلد.

۳- أجود البیان فی تفسیر القرآن، الجزء الثالث.

۴- طریق الوصول إلى أخبار آل الرسول عليهم السلام (المشيخة - الإجازات)

۵- الأربعون حديثاً فی من يملأ الأرض قسطاً وعدلاً.

این کتاب دو بار به زبان فارسی ترجمه شده است، با نام های:

الف: اندوخته خداوند (کتابی که در این مقاله معرفی می شود)

ب: امید عدل

- ۶- يوم الطف، مقتل الإمام أبي عبدالله الحسين الشهيد عليه السلام.
به زبان فارسی ترجمه شده است با نام روزنامه عاشورا.
- ۷- فاطمة الزهراء عليها السلام سيّدة نساء العالمين ومظلوميتها
- ۸- ألف حديث في المؤمن
- ۹- الكنز الجلى لولدى على
با نام «گنج‌نامه» به فارسی ترجمه شده است.
- ۱۰- كتاب إبليس اللعين
- ۱۱- قبيله عالمان دين
- ۱۲- از چشمه خورشيد
- ۱۳- ولايت و امامت
- ۱۴- سه مقاله در اصل امامت
- ۱۵- معراج مؤمن
- ۱۶- سه سفرنامه
- ۱۷- وادی مقدس
- ۱۸- مائده طور سینا در نوروز ۱۳۹۱ش
- ۱۹- حجر بن عدی جاودانه تاریخ
- ۲۰- عیار نقد بررسی دلیل عقلی صاحب الهدایة بر حجیت خبر واحد و نقود آن
- ۲۱- پنج گفتار در برائت

و...

فصل دوم: معرفی کتاب

موضوع
ارزش و اعتبار
ویژگی‌های کتاب
انگیزه
ترجمه فارسی
تحقیق
کلام آخر

کتاب اندوخته خداوند (چهل حدیث درباره‌ی عدالت‌گستر جهان) اثر گرانقدر بزرگ استاد حوزه علمیه اصفهان، فقیه اهل البیت علیه السلام آیه‌الله حاج شیخ هادی نجفی می‌باشد که توسط جناب آقای جویا جهانبخش ترجمه به فارسی شده است و به همت انتشارات حروفیه تهران در سال ۱۳۸۲ شمسی برای اولین بار به چاپ رسید. پیشینه‌ی علمی مؤلف و دیگر تألیفاتش در فصل اول گذشت.

علل نگارش

مؤلف قصد داشته عرض ارادت و عتبه بوسی به آستان و ساحت مقدس امام عصر علیه السلام انجام دهد و دیگر آن‌که سنت علمای سلف بر حفظ و نگارش چهل حدیث بوده و بر این کار مراقبت داشته‌اند. همچنین نویسنده می‌خواهد از پیامبر خاتم تا امام عصر توجه هرکدام از معصومین را نسبت به امام عصر علیه السلام بیان کند و همچنین تدقیق کردن نسبت امام عصر با هرکدام از ائمه و پیامبر و همچنین بیان غیبت‌های حضرتش و علت آنها و مقدمات حضور و ایام آن را تبیین کند.

منابع علمی نویسنده

نویسنده از تمامی منابع حدیثی کلان بهره برده است. و از تمام میراث حدیثی اعم از میراث نامه‌های حدیثی اهل سنت و میراث نامه‌های امامیه بهره برده است و خود یک حدیث‌پژوه و دارای اتصال سند به کتب معتبر حدیثی می‌باشد.

موضوع کتاب

این کتاب، کتابی حدیثی است و دارای چهل حدیث در یک موضوع واحد می‌باشد و مختص به احادیث پیرامون امام عصر علیه السلام است و چهل حدیث است که اصل تألیف آن به زبان عربی بوده و توسط مترجم به فارسی احادیث ترجمه شده است.

انگیزه

هر سربازی باید اطلاعاتی درباره‌ی فرمانده و رئیس خویش داشته باشد و بدیهی است هر طلبه‌ای علاقه به شناخت امام عصر علیه السلام و احوال ایشان و شناخت زمان و عصر غیبت و در پی درک ایام حضور آن حضرت می‌باشد که به واسطه مطالعه‌ی چنین چهل حدیث‌هایی به این معارف می‌رسد.

جامعیت معارف

این کتاب موضوع امامت ائمه اثنی عشر و بحث‌های مربوط به امام زمان علیه السلام چون طول عمر امام زمان و فایده‌ی

امام در عصر غیبت و کسانی که موفق به زیارت آن حضرت شده‌اند و علت غیبت حضرتش و نصوص و روایات پیامبر ﷺ و ائمه اطهار در مورد امام زمان را شامل می‌شود. و مؤلف در فصل اول کتاب گفتارهای دانشمندان شیعه و سنی را درباره‌ی امام عصر ﷺ را جمع‌آوری نموده است.

کتاب نوشته‌ی علمی است یا عوام‌پسند

علمی است زیرا حدیث خودش علم است. کتاب عمومیت دارد هم اهل علم و فضل مثل علماء و روحانیون و خطباء و اهل منبر می‌توانند از آن استفاده کنند و هم عامه‌ی مردم می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

پژوهش کلی

کتاب موردنظر پژوهش کلی و عمومی درباره‌ی مهدویت است. چون اکثر موضوعات مهدویت را پوشش می‌دهد از نسل امام عصر ﷺ و ولادتشان تا غیبت صغری و غیبت کبری و ایام غیبت و ظهور و پس از ظهور و شامل تمام موضوعات می‌شود.

چهل حدیث

محدودیت نویسنده این است که باید از چهل حدیث تجاوز نکند نه یک حدیث بیشتر و نه یک حدیث کمتر و همچنین نویسنده به صورت کامل و روشن تمام موضوعات مهدویت را به چهل حدیث تقسیم کرده است به طوری که با مطالعه این چهل حدیث مخاطب با تمام عناوین ویژه امام عصر ﷺ به طور گزیده آشنا شود.

ایده نویسنده به طور کلی در کتاب

اثبات امام زمان و موضوعات مربوطه به آن حضرت از ولادت تا عصر ظهور در قالب چهل حدیث بیان شود.

پیش‌فرض‌های آشکار و پنهانی نویسنده

مؤلف پیش‌فرض‌های متعدد آشکار و پنهانی داشته از جمله: حجیت کتاب‌های معتبره در نزد شیعه امامیه و حجیت اخبار ثقات و خبر واحد و حجیت ظهورات الفاظ.

سازمان دهی مطلب

نویسنده از ترتیب ائمه معصومی علیهم السلام شروع کرده است و این که امام عصر علیه السلام از نسل پنج نور مقدس آل عبا می باشند و این که انکار حضرتش مثل انکار ائمه می ماقبل است و دشمنان از حضرتش هراسان هستند. همچنین به بیان غیبت صغری و غیبت کبری حضرت می پردازد و حضرتش را غیبتی طولانی است و نحوه ی سود بردن مردم از امام عصر علیه السلام در زمان غیبت را بیان می کند و علت غیبت آن حضرت نیز بیان می کند. و به بیان نحوه ی تمسک به دین و عبادت در روزگار غیبت آن حضرت پرداخته است و پاداش منتظران امام زمان را بیان می کند و همچنین کسانی که به دیدار حضرتش موفق گردیده اند و بیان اوصاف شمایل امام علیه السلام می پردازد. همچنین علل طول عمر حضرت و نظیرهای آن را بیان می کند و علامت ظهور را بیان می کند و به بیان دجال نیز اشاره دارد.

همچنین شهر مقدس قم را پیش از ظهور حضرت قائم علیه السلام بیان می دارد و زمینه چینی برای حضرتش را تشریح می کند.

همچنین بیان حدیث معروف که حضرت زمین را پس از ظهور پر از عدل و داد می کند و حضرت عیسی بن مریم علیه السلام به آن جناب اقتداء می کند در نماز و مؤمنین در زمان ظهور رجعت می کنند و بیعت با آن حضرت چگونه است و حضرتش در نهج البلاغه چگونه توصیف شده است.

چهل حدیث نویسی

چهل حدیث نویسی بین علمای اسلام متداول بوده است و همچنین چهل حدیث نویسی برای امام عصر علیه السلام نیز متداول بین علمای شیعه بوده است.

در هر دانشی توجه به دانستن نخستین روی آورندگان به آن و قلم زنان درباره ی آن، شاید به خاطر گفته ی «الفضل للمتقدم» نه تنها بی فایده نیست که از دیرباز، بشر را به کنجکاوی واداشته است.

درباره ی اولین چهل حدیثی که فراهم آمده، هرچند که باید به کتابخانه ها و فهرس هریک مراجعه شود، ولی نتیجه ی به دست آمده نیز چندان مورد اعتماد نخواهد بود؛ چه امکان بازماندن نسخه ای از ورود به کتابخانه ها و یا عدم درج در فهرست ها، و یا از میان رفتن آن، ناممکن نیست.

به هر روی، و با آن که شیعیان، و بسیاری دیگر، آغاز نهضت شکوهمند اربعین نگاری را از زمان حیات رسول صلی الله علیه و آله و سلم دانسته، و یا عبدالله بن مبارک مروزی (م ۱۸۱ق) را به عنوان یکی از پایه گذاران اصلی این

مجموعه‌ها شناسانده‌اند،^۹ نخستین نسخه‌های اربعین حدیث - براساس اطلاعات موجود از نسخه‌های موجود - را می‌توان در اربعین^{۱۰} ابوالحسن محمد بن اسم بن سالم کندی طوسی (م ۲۴۲ق) از ثقات محدثان خراسان، و اربعین حافظ ابوالحسن مؤید بن محمد بن علی قرشی طوسی (م ۲۴۲ق) از پیشوایان محدثان، سراغ گرفت. هر دو نسخه در دارالکتب ظاهریه موجود است، و از آن رو که بدون تاریخ نگارش هستند، و با توجه به تاریخ درگذشت نویسندگان آنها، باید هر دو را - با هم - به عنوان نخستین‌ها معرفی، و ثبت کرد.^{۱۱}

چهل حدیث‌های آغازین، هدفی جز جمع‌آوری «چهل» حدیث و شرح و توضیح کلمات و ترکیبات مشکل نداشت، ولی بعدها فراهم‌آوردگان این آثار - بنا بر ذوق و شیوه‌ی بینش دینی خود - هریک در گزینش روایات، شیوه‌هایی اختیار کرده، جانب خاصی را در نظر گرفته، و به موضوعات و مباحث ویژه‌ای توجه، نشان دادند؛ چنان‌که جمعی در اصول و فروع و احکام دین، عده‌ای در جهاد، برخی در ادب، بعضی در مواعظ و خطب، و گروهی در زهد^{۱۲} اربعین‌هایی نگاشتند.

در میان بازار گرم و پویای جمع چهل حدیث، دانشوران شیعه و اهل سنت بسیاری از چهل حدیث‌های خود را به سخنان، گفته‌ها، فضائل و مناقب بی‌شمار امام غائب اختصاص داده، و به عنوان یکی از عمده‌ترین و بارزترین مسائل دینی مورد نیاز مردم بدان نگریسته‌اند.

آنان به دلیل مقید بودن به عدد «چهل»، تنها به گوشه‌هایی بسیار محدود از احادیث، سخنان، فضائل، شؤون و مقامات امام زمان علیه السلام اشارت برده، ولی در عوض، با گزیده‌گویی و ایجاز درخشان، آثار دایرةالمعارف گونه‌ای را پدید کرده‌اند.

تقسیم‌بندی کتاب

کتاب مورد مقصود دارای دو فصل است.

فصل اول گفتارها پیرامون امام زمان علیه السلام در باور اهل سنت و امامیه می‌باشد. مطالب این قسمت نیز همه نقلی

۹. بکری، حسن، کتاب الأربعین حدیثاً، ص ۲۴؛ مزی، ابوحجاج یوسف بن زکی، تهذیب الکمال، ج ۹، ص ۶۲؛ ابن سعد ابوعبدالله محمد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۳۷۰؛ ابن جوزی، عبدالرحمان بن علی، العلل المتناهیة، ج ۱، ص ۱۲۸؛ همچنین بنگرید به: کتانی، عبدالحی، فهرس الفهارس و الاثبات.

۱۰. چاپ شده است: بیروت، [بی نا]، ۱۹۸۹م.

۱۱. جامی، نورالدین عبدالرحمان، اربعین، ص ۹.

۱۲. برای نمونه: اربعین علی بن فضل در فضائل دعا و دعاکننده؛ اربعین عبدالرحمان سلمی در اخلاق صوفیه و کردار صوفیانه. در دایرةالمعارف تشیع ذیل «أربعون حدیثاً» (ج ۲، صص ۵۳-۵۲) و ذیل «أربعین» (ج ۲، صص ۵۴-۵۳)؛ دایرةالمعارف بزرگ اسلامی ذیل «أربعین» (ج ۷، صص ۴۳۱-۴۳۰) نیز می‌توان به مواردی دست یافت.

می‌باشد.

و فصل دوم چهل حدیث پیرامون آن حضرت است که تمام استدلال‌ات این فصل نقلی می‌باشد.

این تقسیم‌بندی معتبر و منطقی می‌باشد لکن به گونه‌های دیگر نیز می‌توان سامان داد.

کتاب دارای فهرست مطالب و دارای بخش‌های مهم‌ترین منابع تألیف و فهرست‌پاره‌ای از مآخذ ترجمه نیز می‌باشد.

کلام آخر

دانستیم که نگارش و گردآوری چهل حدیث در پیرامون امام زمان علیه السلام چندان فراوان و پُرشمار نیست، و دیدیم که شاید این کتاب را بتوان - براساس زمان انتشار -، نخستین اربعین منتشر شده در قرن پانزده هجری دانست که به موضوع امام دوازدهم پرداخته است.

کتاب حاضر به همین سبب، و به خاطر شیوه‌نامه‌ی پسندیدنی، مؤلف در انتخاب روایت صحیح و خواندنی، در پاسخ به هریک از موضوعات مورد پرسش ذهن جست‌وجوگر نسل جوان بود که توجّه محافل و مجامع علمی را به خود جلب کرده، و در مجلات تخصصی، پژوهشی و ماندگاری همچون: فصل‌نامه‌ی تراث^{۱۳} و دو ماهنامه‌ی آیینی پژوهش^{۱۴} نام خویش را به ثبت رساند، و در کتاب‌های معتبری همانند: بیست مقاله‌ی آیه‌الله رضا استادی^{۱۵}، کتاب‌نامه‌ی امام مهدی علیه السلام از حجة الاسلام والمسلمین علی‌اکبر مهدی‌پور^{۱۶}، چهل حدیث پیرامون یوسف زهرا از همو^{۱۷}، معجم التراث الکلامی اثر گروهی از نویسندگان مؤسسه‌ی امام صادق علیه السلام زیر نظر آیه‌الله جعفر سبحانی^{۱۸}، و معجم ما کُتب عن الرسول و أهل البيت علیهم السلام از عبدالجبار رفاعی^{۱۹} مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

۱۳. ش ۲۲، ص ۲۲۱.

۱۴. ش ۳، ص ۸۱.

۱۵. ص ۱۱۸.

۱۶. ج ۱، ص ۷۴، ش ۱۲۶.

۱۷. ص ۱۵.

۱۸. ج ۱، صص ۲۱۱-۲۱۲.

۱۹. ج ۱۰، ص ۲۲۵.